

TÜRKİYE'DE YAYIN YAPAN ULUSLARARASI HABER ORGANLARI ÜZERİNE EKONOMİ-POLİTİK BİR İNCELEME

A Political Economics Study On The International News Organs Broadcasting in Turkey

Emrah BUDAK

Arş. Gör. Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi, bdkemrah78@gmail.com,

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Geliş: 16 Kasım 2018

Kabul: 26 Kasım 2018

Anahtar Kelimeler:

Haber, Söylem, Söylem Analizi, İdeoloji, Ekonomi politik kuram.

© 2018 PESA Tüm hakları saklıdır

ÖZET

İletişim teknolojilerinin gelişimi ile birlikte medyanın küresel ölçekte etkili olması ulusal olarak yayın yapan haber organlarını uluslararası bir boyuta taşımıştır. Küresel ölçekte büyük yer edinen medya şirketleri farklı ülkelerde yayın yaparak, o ülkenin toplumuna enformasyon sağlamaktadır. Sağlanan enformasyonun doğruluğu ve gerçekliği ise tartışmalı bir hal almıştır. Çünkü medya organları içinde buldukları ekonomi politik yapıya uygun yayınlar yapmaktadır. Medyanın kendisini fonlayan finans grubunun istediği yönde enformasyon akışı sağladığı bilinmektedir. Bu çalışmada da Türkiye'de yayın yapan Amerika'nın Sesi (Voice of America VoA), Deutsche Welle (Almanya), BBC Türkçe (İngiltere) ve Sputnik News (Rusya) haber kuruluşlarında Suriye'deki savaş durumu üzerine sunulan haber içerikleri eleştirel söylem analizi yöntemi ile incelenmiştir. Haber metnlerinin incelenmesi neticesinde haber kuruluşlarının kendisini finanse eden ülkenin çıkar ve ideolojileri ile paralel bir söylem ürettiği saptanmıştır. ¹

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 16 Nov. 2018

Accepted: 26 Nov. 2018

Keywords:

News, Discourse, Discourse Analysis, Ideology, Political economy theory.

© 2018 PESA All rights reserved

ABSTRACT

With the development of communication technologies, the global impact of the media has brought nationally broadcasting news organizations to an international dimension. Globally important international media companies broadcast in different countries and provide information to the society of that country. The accuracy and reality of the information provided became controversial. Because the media organs make publications in accordance with the political structure of their situation. It is known that the media provide a flow of information in the direction that the finance group funding it. In this study, content of international news organization broadcasting in Turkey such as The Voice of America (VoA), Deutsche Welle (Germany), BBC Turkish (UK) and Sputnik News (Russia) presented about the state of war in Syria, was examined by critical discourse analysis. As a result of examining news texts, it has been found that news organizations produce a discourse that is parallel to the interests and ideologies of the country that finances them.

GİRİŞ

Küreselleşen dünyada coğrafi sınırları ortadan kaldıran iletişim ve iletişim araçları toplumda etkisini günden güne artırmaktadır. Öyle ki yeni iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte bireyler medya araçlarını çok sık kullanmış ve toplumda yaşanan gelişmeleri çevrimiçi olarak çok hızlı bir şekilde medya araçlarından takip etmeye başlamıştır. Habere bu denli kolay ulaşım ve haberin topluma bu denli geniş yayılımı haber medyasının önemini artırmıştır. Siyasi iktidarların habercilik alanındaki değişimden faydalanıp bu durumu etkin bir propaganda için kullanmaları kaçınılmaz olmuştur. İktidarların önem verdiği medyanın ticari anlamda kazanç sağlaması ekonomik getiri amacıyla olan büyük sermaye güçlerini bu alana çekmiştir. Bu anlamda medya, ekonomik olarak kuruluşu destekleyen iktidar ya da kişiler ve medya patronlarının elinde iyi bir silaha dönüşmüştür. Medya patronları medyayı kullanarak

¹ Bu çalışma 26 Kasım 2018'de Uluslararası Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Kongresi'nde (ICPESS-Niğde) bildiri olarak sunulmuştur.

kendi çıkarlarına ve ideolojilerine uygun birtakım haberler yaptırmaya yönelmişlerdir.

Medyada sahiplik yapısına göre haber içeriğinin şekillenmesi ekonomi politik yaklaşımın alanına girmektedir. Ekonomi politik yaklaşım (Güngör, 2013: 135), kitle iletişim araçlarının mülkiyet yapısı, bundan beslenerek ilerleyen medya-iktidar ilişkileri ve bu ilişkilerin medya metinlerinin üretim sürecine nasıl yansıdığı üzerine odaklanmaktadır. Schiller'e göre (2005: 13-14), yazılı ya da görsel bir medya kuruluşuna sahip olmak belirli bir sermayeyi gerektirir. Bu sermaye ile alınan bir medya kuruluşu sahibinin istekleri doğrultusunda hareket eder. Bu da kamuoyunu manipüle etmek için hazır bir aracın mevcut olduğunu gösterir.

Medyanın bu denli etkili araç olması iktidarları ülke içinde kullanmanın yanı sıra küresel ölçekte de faydalanmaya itmiştir. Uluslararası çapta büyük haber kuruluşlarına sahip olan iktidarlar kendi ülke çıkarlarını ve ideolojilerini diğer ülkelerde haber yayınları ile empoze etmektedir. Bu anlamda Schiller, Amerika'ya odaklanarak Amerika'nın uluslararası medya kuruluşları ile kendi ulusal çıkarlarını ve Amerikan Kapitalizmini tüm dünyaya yayma ve kabul ettirme çabası içinde olduğunu belirtmektedir (2005). Amerika'nın yanı sıra güçlü Avrupa ülkeleri de merkezi oldukları medya kuruluşlarını diğer ülkelerde de yayına açarak o bölgelerde de iktidarı lehine propaganda yapmaktadır.

Uluslararası yayın yapan haber kuruluşları olan Amerika'nın Sesi, BBC Türkçe, Deutsche Welle ve Sputnik News'in ekonomi politik yaklaşım temelli haber metinlerinin incelendiği bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk kısmında ekonomi politik yaklaşım ve haber kuruluşlarının sahiplik yapısına değinilen teorik kısmı yer almaktadır. İkinci kısımda ise araştırma yöntemi ve haber metinlerinin incelendiği analiz kısmı bulunmaktadır. Analizin ardından elde edilen sonuç aktarılmaktadır.

1. EKONOMİ POLİTİK YAKLAŞIM

Ekonomi-politik yaklaşım temelde Marksizm'e dayanan ekonomi temelli bir görüşü savunur. Marx ve Engels'in ifade ettiği gibi:

“Egemen sınıfın düşünceleri, bütün çağlarda, egemen düşüncelerdir, başka bir deyişle, toplumun egemen maddi gücü olan sınıf, aynı zamanda egemen zihinsel güçtür. Maddi üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf, aynı zamanda, zihinsel üretimin araçlarını da emrinde bulundurur, bunlar o kadar birbirinin içine girmiş durumdadırlar ki, kendilerine zihinsel üretim araçları verilmeyenlerin düşünceleri de aynı zamanda bu egemen sınıfa bağımlıdır. Egemen düşünceler, egemen maddi ilişkilerin fıkırsel ifadesinden başka bir şey değildir...” (Marx ve Engels, 2013: 75).

Ekonomi politik yaklaşımın (Bulut, 2009: 8) ekonomik boyutu emtiaların üretiminden tüketimine kadar olan süreci kapsarken, politik boyutu ise bu süreçlerin tamamına etki eden güç ilişkilerinin incelenmesi anlamını taşır. Bu anlamda ekonomi politik yaklaşım düşünce üreten araçların kontrolü ile bireylerin fikir ve eylem biçimleri arasındaki ilişkiyi incelemektedir.

Ekonomi politik yaklaşım (Yaylagül, 2010), 18. yüzyılda ortaya çıkmış, bireylerin maddi anlamda yaşamlarını sürdürebilmesi için gerekli olan araçların üretim ve değişimini, iktisadi süreçleri idare eden toplumsal normları irdeleyen bir bilimdir (139-142).

İletişim teknolojileri başka bir deyişle medyaya toplumsal düzen içinde diğer sektörlerle aynı ekonomik koşullarda ve aynı normlar tarafından düzenlenen bir fonksiyon yüklenir. Çünkü medyanın da ekonomik anlamda girdileri ve giderleri bulunmaktadır. Medyada üretilen tüm çıktılar niteliğine göre reklam, sponsorluk gibi desteklerle ekonomik bir değer kazanır. Bu çıktılar bir ticari ürün gibi düşünülebilir. Bu sebeple medya kuruluşları ürettikleri çıktıları kendi ekonomik çıkarları doğrultusunda daha çok kar sağlamak amacıyla uygun olarak şekillendirirler. Bu da üretim, tüketim ve kar süreçlerini beraberinde getirirken medyayı da ekonomi politığın odaklandığı kapital düzenin içine çeker.

Ekonomi politik düzenin ilgilendiği alanın eleştirisini ve nasıl olması gerektiğinin inceleyen eleştirel

ekonomi politik, iletişimsel etkinliğin maddi ve sembolik kaynakların eşitsiz paylaşımı tarafından yapılandırılma tarzıyla ilgilidir. Medyadaki anlam üretimi ve tüketimi birtakım ekonomik yapılar tarafından şekillendirildiğini iddia eder. Medyadaki bu süreçler, haberin muhabir, editör ya da medya patronu ile kaynak arasındaki ilişkiye göre olan şekillenişinden, televizyon alışkanlığının ev yaşantısının düzenlenmesi ve ailedeki iktidar ilişkileri tarafından etkilenmesine kadar uzanır (Golding ve Murdock, 2014: 54).

Klasik ekonomi politikçiler (Güngör, 2013: 138) tüketim konusunda toplumun seçme özgürlüğü olduğunu dile getirirken eleştirel ekonomi politikçiler bireylerin bu konuda özgür olmadıklarını belirtmektedir. Bireylerin tercihlerinin kendi tercihi olmadığı, bunların başkaları tarafından oluşturulmuş seçenekler olduğunu ileri sürerler.

Kapitalist ülkelerdeki medyanın amacı (Yaylagül, 2010: 173), günün tamamında propaganda yaparak egemen değerleri topluma dayatmaktır. Çünkü mevcut sistemin devam etmesi ve yeniden üretilmesinde medya toplumun rızasını sağlamaktadır. "Totaliter bir rejim için sopa ne ise, demokrasi için de propaganda odur". Chomsky, Amerikan medyasının Amerika'nın diğer ülkelerle olan münasebetinde nasıl bir tavır takındığı ile ilgilenir. Amerikan medyası içeride ve dışarda Amerikan emperyalizminin propagandasını yapmaktadır.

Herman ve Chomsky medyanın ekonomik yapısına göre şekillenen haber içeriğini propaganda modeli ile açıklarlar. Chomsky ve Herman'a göre (2012: 15) medya kendisini finanse eden, denetleyen toplumsal grupların çıkarlarına hizmet etmekte o gruplar lehinde propaganda yapmaktadır. Bu grupların çıkarları doğrultusunda öne çıkarmak istedikleri gündemleri vardır ve bu gruplar medya kuruluşunun yayın politikasını şekillendiren ve bu politikanın dayatılmasını sağlayan güce sahiptirler. Bu dayatma elbette ki kaba müdahaleyle değil, yayın politikasına uygun ideolojik görüş savunan medya profesyonelleri ile gerçekleştirilir.

Chomsky ve Herman ekonomik güce hâkim olanların kendi kamusal enformasyon iletimlerinin kendi menfaatleri ile uyumluluğunu güvence altına almak endişesi taşırlar. Siyasetteki seçkinler de medya alanındaki enformasyon akışının kendi çıkarları lehinde işlemlerini isterler (Güngör, 2013: 140). Chomsky ve Herman (2012: 72), "Kitle medyası, mesajları ve sembolleri sıradan insanlara ileten bir sistem olarak hizmet verir. Eğlendirmek, avutmak, bilgi vermek ve bireyleri toplumun bütününe eklemleyen değerleri, inançları ve davranış kodlarını aşılacak işlevleri arasındadır. Refahın belli ellerde toplandığı ve önemli sınıfsal çıkar çelişkilerinin bulunduğu bir dünyada, bu rolü yerine getirmek sistematik bir propagandayı gerektirir" der.

Medyanın uluslararası boyutuna ısrarla değinen Schiller, Amerikan kapitalizminin sürdürülmesinde medyanın önemine vurgu yapar. Amerika dünyaya teknoloji ile beraber içerik de aktarımı da sağlamaktadır. Amerika'dan dünyaya yayılan her türlü dizi film, haber yayını ve programlar dünyayı kontrol etmek isteyen Amerikan askeri ve endüstriyel emellerine hizmet etmektedir.

Genelde kapitalizmin istediği tüketim kültürünün empoze ettiği anlayış yalnızca Amerika'ya değil tüm dünyaya pompalanarak kapital sistemin evrensel bir kabulü sağlanır. Gelişmiş ülkelerden üçüncü dünya ülkelerine doğru olan haber ve enformasyon akışı geri kalmış toplumların kapitalizme olan bağlılığını artırır. Çünkü teknolojiyi belirleyip transfer eden Amerika içeriği de aktararak kapitalizm propagandası yapar. Schiller'e göre (2005: 9) gerçekliğin kusurlu olarak algılanmasına, yaşamın gerçeklerini anlamaktan yoksun bir bilincin oluşmasına neden olan medya mesajları, zihin menajerleri tarafından kasıtlı olarak üretilmiş manipülasyon amaçlı mesajlardır.

Schiller, Amerikan kapitalizminin entelektüel tarafından doğru bir şekilde anlaşılmasını, entelektüel kesimin bu propagandayı engelleyecek düşünsel bir tabana gelmesini ister (Schiller, 2005). Schiller, Körfez Savaşı'nın Amerikan sömürgeciliğinin en somut örneklerinden biri olduğunu dile getirerek bu durumu "çokuluslu şirketlerin kültürel egemenliği" olarak tanımlar ve bu egemenliğin Amerika'dan

sonra Avrupa ve Asya ülkelerinde de oluştuğunu dile getirir (Erdoğan, Korkmaz, 2002: 465).

Ekonomi politik yaklaşımın ileri sürdüğü bu medya düzeninde gelişmiş ülkeler geliştirmekte ve gelişmemiş ülkelere teknoloji ile birlikte içeriği de aktarmaktadır. Güçlü ülkelere nispeten zayıf ülkelere olan enformasyon akışı enformasyonun güçlü ülke lehine iletilmesi anlamını taşımaktadır. Batı dünyası ve kısmen de Rusya'nın egemen olduğu medya sektörü kendi çıkarları ile çelişmeyen bir habercilik yöntemi ile karşımıza çıkmaktadır. Bu aşamada batı dünyası ve Rusya iktidar desteği ile kurdukları haber organları aracılığıyla farklı coğrafyada, farklı dillerde yayınlar yaparak, bağlı oldukları ülke çıkarlarının propagandasını yapmaktadır.

Bagdikian'a göre (2004) Amerika'nın Irak işgali sırasında Amerika basını sıkı bir sınavdan geçememiştir. Çünkü Amerika Hükümetinin iddia ettiği gibi Irak'ta kimyasal silahlar bulunamamıştır. Tahminlere göre çoğu sivil binlerce Iraklı vatandaş hayatını kaybetmiştir. Amerika basını yaşanan bu savaş suçlarını görmezden gelerek Bush Hükümetini sorgulamayan ortaklara dönmüştür. Pusuya düşen bir Amerikan komutanını tedavi eden Iraklıların yaralı bir şekilde komutana işkence ettiği haberlerin kurgulamaca görüntüleri Amerikan televizyonları ile tüm dünyaya paylaşılmıştır.

2. TÜRKİYE'DE YAYIN YAPAN ULUSLARARASI HABER ORGANLARI

2.1. Amerika'nın Sesi

Amerika'nın Sesi ilk olarak radyo yayınları ile başlamıştır. Amerikan devleti tarafından destekli olan Amerika'nın Sesi soğuk savaş dönemi ile birlikte Amerikan dış yayıncılığında propagandanın temsili olmuştur (Rawnsley, 1996). Amerika'nın Sesi, o dönemde Amerikan hükümetine karşı sorumlu olan tek yayın organı (Thussu, 2000: 31) ve hükümetin resmi sözcüsüdür (Uttaro: 1982).

Amerika'nın Sesi, 40'tan fazla dilde yayın yapan dinamik bir uluslararası multimedya yayıncısıdır. Haftalık olarak yaklaşık 236,8 milyonluk bir kitleye hizmet eden Amerika'nın Sesi; internet, mobil ve sosyal medya, radyo ve televizyon aracılığıyla haber, bilgi ve kültürel program yayınları yapar. Amerika'nın Sesi, ABD Hükümeti bağlı ABD Küresel Medya Ajansı tarafından finanse edilmektedir. Amerika'nın Sesi 1942'de Nazi propagandasıyla doğru haber ve bilgi ile mücadele etme yoluna gitmiştir(www.insidevoa.com Erişim tarihi, 21 Ekim 2018).

Amerika'nın Sesi, ABD dışındaki tüm uluslararası askeri yayınları yöneten hükümet ajansı olan Global Media Ajansı'nın bir parçasıdır. ABD Kongresi Amerika'nın Sesi için ajansa fon sağlamaktadır. ABD'nin (Thussu, 2000: 29) uzun soluklu çıkarları için dünya halklarıyla doğrudan bir iletişim kurarak yayın yapmaktadır. Amerika'nın Sesi kuruluş prensiplerinden biri ABD'nin politikalarını açık ve etkili bir şekilde sunacak ve ayrıca bu politikalar hakkında sorumlu tartışmaları ve görüşleri gündeme getirmektir (www.insidevoa.com Erişim tarihi, 21 Ekim 2018). Amerika'nın Sesi soğuk savaş döneminde yayınlarına devam ederken Amerikan Kapitalizmine düşman olarak görülen komünizmi bertaraf etmeyi hedeflemiştir (Uttaro, 1982: 103; Krugler, 2000: 1; Thussu, 2000: 31). Amerika'nın Sesi Türkçe yayınlarına radyo ile başlamış ve çevrimiçi haber sitesi ile devam etmektedir.

2.2 BBC Türkçe

BBC, İngiliz Yayıncılık Şirketi (British Broadcasting Company) tarafından kurulmuş, İngiliz hükümetinin desteklediği, başlangıçta radyo yayıncılığı ile başlamış ve daha sonra televizyon ve internet yayınlarına geçmiş bir yayın organıdır. 1922 yılında kurulan BBC, daha sonra kraliyetin hâkimiyeti altına girmiştir. 1936 yılında televizyon yayınlarına da başlayan BBC, kraliyet ailesi adına ulus aşırı yayınlar da yapmıştır (Stenton, 1989).

BBC, alıcılarından elde ettiği lisans ücreti ile yayınları sürdürürken bu ücretler direkt yayıncıya değil devlete ödenir (BBC Year-Book, 1928: 43). Jacob'a göre BBC Avrupa Servisi, Büyük Britanya'nın dünya görüşünü ve kanaatlerini aktarmakta ve o anlayışı yaymayı amaçlamaktadır (Mackenzie, 2017; BBC, 1959). BBC World Service, dünyaya radyo, televizyon ve internette, 27 dilde ve dünya dili İngilizce

dilinde haber ve bilgi sunarak yayın yapmaktadır (www.bbc.co.uk, Erişim tarihi 2 Ekim 2018). BBC, "bilgilendirmek, eğitmek ve eğlendirmek" için meşhur havasıyla, savaş-arası yıllarda emperyal propagandada lider bir oyuncu olmuştur. Savaş imparatorluğu sırasında İngiliz iç ve denizası yayınlarla etkili olan BBC, dinleyicileri ile imparatorluk arasında temel bir aracı rolü oynamıştır (Nicholas, 2003: 207).

1939 yılında BBC, İngiliz Hükümetinin ödeneği ile Türkçe yayınlarına başlamış ve bu yayınların sebebi Hitler ve Mussolini'nin yaptığı propagandaya karşıt bir propaganda yapmak olduğu ifade edilmiştir (Kılıç, 2010: 72). Teknolojinin gelişmesi ile birlikte çevrimiçi haberciliğe geçen BBC, BBC Türkçeyi de internete taşımıştır.

2.3. Deutsche Welle (DW)

Almanya'nın resmi olarak yaklaşık 30 farklı dilde yayın sunan uluslararası radyo yayıncısı Deutsche Welle (DW) Almanya'nın Sesi olarak bilinir. Özellikle II. Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş döneminde Alman propagandasının en önemli araçlarından biri olmuştur. 1960 yılında DW bağımsız bir kamu yayıncısı unvanını almıştır (Kılıç, 2010: 49).

Günümüzde televizyon, radyo ve internet üzerinden yayınlarını sürdüren DW, Almanya'nın kapsamlı bir imajını sunmakta, Almancayı ön plana çıkararak Almancanın öğrenimini destekleyen Bonn ve Berlin merkezli, Almanya'nın uluslararası yayıncısıdır (www.dw.com, Erişim tarihi 21 Ekim 2018). DW'nin yıllık maliyetinin tamamı Federal yönetim tarafından sağlandığı belirtilmektedir (Deutsche Welle Act Understanding Germany, 2004: 37). Bu destek federal vergi kaynakları tarafından finanse edilmektedir (www.dw.com Erişim tarihi, 21 Ekim 2018). DW, her ne kadar bağımsız bir kurum gibi görünse de (Ertekin, 2015) DW uluslararası boyutta geniş coğrafyaya erişmekte ve yayın politikasında Alman imajını öne çıkarmaktadır. Almanya için kamuoyu oluşturma ve lobcilik faaliyetleri sürdürmektedir. Öyle ki Merkel DW'ye seslendiği bir konuşmada "federal hükümetin sürekli desteğine güvenebileceğini" söylemiştir (www.dw.com, 2018, Erişim tarihi, 21 Ekim 2018). 1962 yılında Türkçe yayınlarına başlayan DW, diğer haber organları gibi çevrimiçi haberciliğe geçiş yapmıştır.

2.4. Sputnik News

Sputnik, haber akışı sistemi, internet sayfaları, sosyal medya hesapları, mobil akış uygulamaları radyo yayını gibi alanlarda faaliyet gösteren bir haber organıdır. Sputnik'in merkezi Moskova'da bulunuyor. Bölge ofisleri ise ABD (Washington), Çin (Pekin), Fransa (Paris), Almanya (Berlin), Mısır (Kahire) ve İngiltere (Londra ve Edinburgh) de dâhil olmak üzere dünyanın önemli bölgeleri yer almaktadır. Sputnik markası, Rus medya grubu 'Rossiya Segodnya' haber ajansı tarafından 2014'te kurulmuştur. Arapça, Fransızca, Almanca, Arapça, Çince gibi dillerde de yayın yapan Sputnik, 30'dan fazla dilde haber sunmaktadır. Sputnik, Federal Devlet Üniter Kurumu olarak kurulmuştur (www.tr.sputniknews.com, Erişim tarihi 21 Ekim 2018) Rusya Devleti tarafından finanse edilerek tüm dünyaya Rusya'nın ulusal çıkarlarını ve propagandasını yaymaktadır. Çünkü Rossiya Segodnya Rusya Hükümeti tarafından kurulan ve batı bloğunun tek taraflı hegemonyasına karşı bir enformasyon savaşı hamlesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Darıcılı, Özdal, 2017: 28).

Aro'ya göre (2016: 125) Sputnik gibi birçok sahte haber sitesi, içeriklerini "alternatif" olarak lanse etmekte, ancak bu sadece Rus yanlısı ya da batı karşıtıdır. Bu sebeple Letonya'da yayın yapan Sputnik engellenmiştir (2016: 128). Rusya'nın yurtdışındaki imajını değiştirmek için eski Sovyet haber ajanslarının ve yayın ağlarının birçoğu yenileriyle değiştirilmektedir. Sputnik News ağı, modern Rusya'nın en tanınmış ve üretken kitle iletişim araçları yatırımlarından biridir ve bilgi alanında Kremlin dostu bir araç olmuştur (Ljungman, 2016: 5). Rusya, 2015 yılında Sputnik Türkiye'yi kurarak çevrimiçi haber akışı ile örgütlenmiştir. Kurulan haber sitesi ile ilgili yapılan açıklamada batı ve doğuya empoze edilen fikirlerin kan akıttığı belirtilerek, Sputnik ile Rusya'nın tek kutuplu dünyadan çok kutuplu bir dünyaya geçiş köprüsü kurmak istediği ifade edilmiştir (www.milliyet.com.tr, 2014 Erişim Tarihi, 22 Ekim 2018).

3. ÇALIŞMA YÖNTEMİ

3.1. Amaç

Günümüz medyasında haber üretimi ekonomik birtakım çıkarlar etrafında toplanmaktadır. Haber kuruluşları kendilerine ekonomik desteği sağlayan kişi ya da kurumların isteği doğrultusunda yayın yapabilmektedir. Bu anlamda çalışmada yer alan uluslararası haber yayını yapan kuruluşların ekonomik anlamda desteklendiği merkezi olan ülke iktidarının söylemlerini öne çıkararak, Türkiye’de o iktidarın propagandası ve sözcülüğünü yapıp yapmadığının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

3.2. Araştırma Sorusu ve Hipotezi

Suriye Krizi² süresince batı ülkeleri ve Rusya farklı bir tavır içinde olarak, farklı güçleri desteklemişlerdir. Ülke iktidarlarının değişen ideoloji ve ulusal çıkar politikası medyanın da o yönde bir tutum sergilemesine neden olabilmektedir. Bu bağlamda çalışmanın temel varsayımı Suriye Krizi sürecinde ele alınan haber kuruluşları kendilerini destekleyen ait oldukları ülkelerin ideolojilerini yansıtmış ve iktidarlarının söylemini kendi söylemi olarak sunmuştur. Bu varsayım üzerinden çalışma şu sorulara yanıt aramaktadır.

Suriye Krizi süresince sözü edilen yayın organlarının krize ilişkin söylemleri nelerdir? Yayın organlarının vurguladıkları noktalar nelerdir? Vurguladıkları noktalar ile nasıl bir propaganda içerisine girmişlerdir?

3.3. Çalışmanın Örnekleme

Çalışmada Türkiye’de yayın yapan uluslararası haber kuruluşları Amerika’nın Sesi, BBC Türkçe, Deutsche Welle ve Sputnik News’in internet sayfalarında Suriye’de yaşanan krize ilişkin 1 Eylül 2018 ile 5 Ekim 2018 tarihindeki haberler incelenmiştir. Bu haber kuruluşlarının seçilmesinin nedeni uluslararası alanda etki güçlerinin fazla ve köklü bir yapıya sahip olmalarından dolayıdır. 35 günlük bir süreçte haberlerin incelenmesinin sebebi yayın organlarının aynı sıklıkta haber yapmaması, aynı haberleri farklı günde yayımlamaları ve İdlib süreci başlangıcından bu yana yaşananların daha geniş bir perspektifle değerlendirilmek istenmesidir. Suriye krizi de dört yayın organının da taraf olduğu ve fikir belirttiği güncel bir vaka olması nedeniyle ele alınmıştır.

3.4. Çalışma Yöntemi

Çalışmada belirtilen yayın organlarının Suriye Krizi’ne ilişkin haber metinlerinin ne yönde olduğunun çözülmesi için Van Dijk’in eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi kullanılmıştır. Eleştirel söylem çözümlemesi, makro ve mikro yapılardan oluşmaktadır. Makro yapı başlıkları da içine alan tematik ve şematik unsurları incelerken, mikro yapı kelime seçimleri ile birlikte bölgesel uyum, sentaktik çözümleme ve haberin retorik unsurlarını içerir. Çalışma için yeterli veri sunacağı düşünüldüğünden yöntemin makro unsurlarından “başlıklar” ve mikro unsurlarından “kelime seçimleri” kategorileri kullanılarak haber içeriklerinin söylemsel yanı saptanmıştır.

Van Dijk ortaya attığı eleştirel söylem analizinde haber metinlerini incelikli bir şekilde araştırır. Analizde, atılan başlıklardan, kullanılan kaynaklara, cümlelerin uzun ya da kısa oluşundan, etken ya da edilgen yapısına kadar birçok ölçüt göz önünde bulunur. Haber içeriğinde olan bu unsurların amacı iktidarın ve ideolojinin yeniden kurulmasını sağlamaktır. Eleştirel söylem analizi de haber metninde yaptığı çözümlemelerde toplumda var olan güç ve iktidar ilişkilerinin ortaya çıkarılması için, metinleri mikro yapılarından, sözcük seçimlerine kadar incelemektedir. (Ertan Keskin, 2004: 392).

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1. Başlıklar

Yayın organlarının ürettikleri haberlere bakıldığında ait oldukları ülkelerdeki gelişmeler ve örnek olaya

² 2011’in Mart ayında Suriye’nin Dera Kentinde gösteriler ile başlayıp, sonrasında bir iç savaşa dönüşen ve hala çözülemeyen bir krizdir. Krizin çözümü için Batı Bloğu (İngiltere, ABD, Almanya, Fransa), Rusya, Türkiye ve İran krize müdahil olmuş ancak yaşanan görüş ayrılıkları sebebiyle olay çözüme kavuşmamıştır.

ilişkin o ülkedeki yetkililerin bakış açıları dile getirilmiştir. Özellikle yayın kuruluşlarının merkezi olan İngiltere (BBC), Deutsche Welle (Almanya), Sputnik (Rusya) ve Amerika (Amerika'nın Sesi)'da yayın yapan diğer gazetelerin gündeme ilişkin sunduğu haberler de rutin bir şekilde paylaşılmıştır. Bu dört ülke iktidarlarının Suriye'de yaşanan gelişmelere ilişkin yorumları farklılaşmaktadır. Özellikle olayın doğrudan iki tarafı olan Amerika ve Rusya'nın geçmişten gelen husumeti Suriye'de de kendisini göstermiştir.

Amerika Suriye'deki Esad rejiminin yıkılarak yeni bir seçim ve yeni bir anayasa kurulmasını talep ederken, Rusya Esad rejiminin yanında yer alarak, rejimin devam etmesi yönünde askeri ve diplomatik destek vermiştir. 2011'den bu yana devam eden Suriye Krizi'nde Esad'ın yıkılmayacağı Amerika ve batı ülkeleri tarafından anlaşılmış ve bu ülkeler için Suriye'deki tüm unsurların dâhil olacağı bir seçim ve anayasa planı devreye girmiştir. Almanya ve İngiltere Amerika ve Rusya kadar direkt dâhil olmasa da Amerika'nın izlediği yoldan gittiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Her ne kadar Trump'ın getirdiği vergi düzenlemeleri ve İran'la yapılan anlaşmaya son verilmesi, Avrupa ülkeleri ile Amerika arasında bir anlaşmazlığa sebep olsa da İngiltere, Amerika ve Almanya'nın Suriye konusunda batı bloğu içinde müttefik bir görüntü çizdiği görülmektedir. Nitekim haber metinlerinde kaynakların açıklamaları da bunu teyit etmektedir.

Amerika'nın Sesi

İdlib'den Çelişkili Haberler (30 Eylül 2018)

Egeland'dan İdlib Uyarısı (20 Eylül 2018)

'Suriye Krizi Barişe Dönmeli' (27 Eylül 2018)

İdlib Operasyonu Tansiyonu Yükseltiyor (17 Eylül 2018)

"Suriye Anayasa Komisyonu Kuruluyor" (28 Eylül 2018)

Trump'tan Türkiye'ye İdlib övgüsü (27 Eylül 2018)

İdlib'de Gergin Bekleyiş (16 Eylül 2018)

Fransa: 'İdlib'e Operasyon Cihatçıları Avrupa'ya İter (12 Eylül 2018)

'İdlib'e Saldırıda Yüzyılın En Fazla Can Kaybı Olabilir (10 Eylül 2018)

BM: 'İdlib'e Operasyon Kanlı ve Korkunç Bir Savaşa Dönüşebilir' (8 Eylül 2018)

BBC Türkçe

Erdoğan ve Putin anlaşta: Türkiye ve Rusya, İdlib'de silahlardan arındırılmış bölge oluşturacak (17 Eylül 2018)

Olası İdlib harekâtı öncesi siviller: 'İki aydır toprak kazıp barınağımızı inşa ediyoruz' (6 Eylül 2018)

ABD'nin İdlib'de diplomatik çözüm çabaları 'sonuç vermiyor' (2 Eylül 2018)

Erdoğan: İdlib'de çok ciddi bir katliam yaşanır (5 Eylül 2018)

Cumhurbaşkanı Erdoğan: İdlib'de uluslararası terörle mücadele operasyonu gerekli, Esad'ın çözümü yanlış (11 Eylül 2018)

Birleşmiş Milletler'den İdlib çağrısı: Kan gölüne dönüşmesi engellensin (12 Eylül 2018)

BM'den İdlib açıklaması: Suriye'nin en kanlı çatışması olabilir, Erdoğan ve Putin çözüm bulmalı (4 Eylül 2018)

Deutsche Welle

Erdoğan ve Putin İdlib'de silahsız bölge için uzlaştı (17 Eylül 2018)

Şam rejimi İdlib'e hava saldırıları başlattı (8 Eylül 2018)

Suriyeli çocuklar azalan yardımlar nedeniyle okula gidemiyor (8 Eylül 2018)

İdlibli sığınmacılar diken üstünde (20 Eylül 2018)

Guterres'ten Türkiye, Rusya, İran'a İdlib çağrısı (11 Eylül 2018)

Ankara-Moskova hattında İdlib gerilimi (13 Eylül 2018)

BM: İdlib'de 30 binden fazla kişi yerinden oldu (10 Eylül 2018)

BM temsilcisine Suriye anayasası için baskı (28 Eylül 2018)

Sputnik News*Siviller İdlib'den ayrılmaya devam ediyor (30 Eylül 2018)**Onlarca aile Ebu Duhur insani koridorunu kullanarak İdlib'den çıktı (27 Eylül 2018)**Erdoğan: Sayın Putin'in ve şahsımın kararlılığı işimizi kolaylaştırdı (4 Ekim 2018)**Putin silahsızlandırılmış bölge hakkında konuştu: Kan dökülmesini önleyen çok iyi bir anlaşma (3 Ekim 2018)*

Amerika'nın Sesi, BBC Türkçe ve Deutsche Welle'nin haber başlıkları incelendiğinde İdlib üzerinden yapılan göndermelerde Rusya ve Suriye'nin İdlib'e yapacağı operasyonun süreci ve sonuçları dile getirilmiştir. Bu başlıklarda İdlib'te yaşayan sivil halkın yaşadığı zorluk ortaya konmuş, çocukların okula gidemediği, Rusya tarafından olabilecek anlık bir saldırı sebebiyle yaşanan tedirginlik ve savaş ihtimali yüzünden göç etmek zorunda kalan insanların durumu aktarılmıştır. Bu üç gazete sivil halkın yaşadığı olumsuzluğu anlatırken, burada sorumlu olan Suriye ve Rusya'yı eleştirmektedir. Çünkü Suriye rejimine muhalif olan kesimin yaşadığı yer olan İdlib'de yaşanacak sivil kayıpların sorumlusunun Rusya ve Suriye rejimi olduğu vurgulanmaktadır. İdlib operasyonunun Suriye'de meydana getireceği insani kriz uyarısını güçlendirmek ve Suriye ile Rusya'nın izlediği politikanın dünya nezdindeki yanlışlığını vurgulamak adına Birleşmiş Milletler'in (BM), Fransa ve Türkiye'nin açıklamaları başlıklara taşınmıştır. Burada yalnızca bu üç ülke yönetiminin operasyona olan karşıtlığını vurgulamanın yanı sıra farklı ülkeler ve BM'nin de benzer düşüncelerini aktarmak, kendi düşüncelerinin doğruluk payını artırma çabası olarak karşımıza çıkarken, kendi ittifak bloklarının insani ve vicdani yanlarına vurgu yapılmış, Rusya ve rejim güçlerinin masum halka verebileceği zarar üzerinde durulmuştur. Galtung'un ifade ettiği gibi (2013: 98) medya biz'in çektiği acılara ve zorluklara odaklanır, kötülük yapan olarak ötekilerin isimlerini öne çıkarmaktadır.

Sputnik News'in haberlerini İdlib üzerindeki haberlerini incelediğimizde İdlib anlaşmasının sivil halkı koruyacak, kan dökülmesini engelleyecek bir mutabakat olduğu ve Rusya'nın bu süreçte önemli bir rol üstlenerek olası bir insani faciayı önlediği vurgusu yapılmaktadır. Ayrıca, Rus askerlerinin İdlib'te yaşayan sivillerin göç etmesi sırasında sivil halkı koruyarak zarar görmeden bölgeden ayrıldıklarına işaret edilmiştir. Sputnik News İdlib anlaşmasında Rusya hükümetinin olumlu yanlarını öne çıkararak can kayıplarını önlediği, barış yanlısı ve insani bir tavırda olduğu izlenimine işaret etmiştir. Ekonomi politik yaklaşımda da belirtildiği gibi, medya kuruluşlarının finansörleri toplumda dolaşım sağlayacak enformasyonu belirleyerek toplumun neyi bilmesi gerektiğine karar vermektedir (Güngör, 2013: 135). Haber kuruluşları kendi ülke hükümetlerinin açıklamalarına haber başlıklarında yer vermiştir.

Amerika'nın Sesi*Trump'tan Türkiye'ye Teşekkür İran ve Çin'e Suçlama (26 Eylül 2018)**Trump'tan BM'de İran'ı Tecrit Mesajı (25 Eylül 2018)**Bolton'dan Suriye Mesajı: '**Kimyasal Silah Kullanılırsa Bu Kez Daha Güçlü Karşılık Veririz (10 Eylül 2018)**'Çok Büyük Bir İnsani Kriz Kapıda'(5 Eylül 2018)*

Amerika'nın Sesi Trump'ın İdlib konusunda yaptığı açıklamaları aktarmıştır. Bu açıklamalarda İdlib konusunda aynı fikir içerisinde olduğu Türkiye'nin çabalarını takdir etmiştir. Aynı açıklamalar içinde Amerika'nın düşmanı olarak gördüğü İran ve Çin'e yüklenmiştir. Özellikle İran'ın Suriye'de terör gruplarına destek verdiğini belirterek, İran'a bir tecrit uygulanması konusunda destek talep etmiştir. Ayrıca Amerika'nın Suriye'de rejimin kimyasal silah kullanması durumunda karşılık vereceğinin belirtilmesi insani ve vicdani yanı öne çıkarırken, saldırıya karşılık verilip sivil halkın korunduğu imajı çizilmiştir. Van Dijk'in ifade ettiği gibi bu yayın organları, destekledikleri ülke ve ideolojileri için olumlu, karşıt kişi ve ideolojiler için ise olumsuz haber üretmişlerdir (1998).

BBC Türkçe*İdlib İngiltere basınında: Putin Suriye'de zayıflığımızdan faydalandı (12 Eylül 2018)**YPG'ye katılıp Türkiye'de hüküm giyen İngiliz: Askeri operasyonlara katılmadım (17 Eylül 2018)*

YPG'ye katılıp Türkiye'de tatilde tutuklanan İngilizce 7,5 yıl hapis (15 Eylül 2018)

BBC Türkçe kendi ülke hükümetinin açıklamalarına en az yer veren haber organı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yer alan bir haberde İngiliz basınında Suriye konusunda ulusal basın fikri dile getirilmiştir. Bunun dışında bir YPG'ye katılan birinin Türkiye'de tutuklanması İngiliz olması sebebiyle haberleştirilirken operasyonlara katılmadığı ve tatildeyken hüküm giymesi eleştirilmiştir.

Deutsche Welle

Berlin: Suriye'de kalıcı siyasi süreç başlamalı (19 Eylül 2018)

Berlin'den Suriye'nin yeniden imarına koşullu destek (14 Eylül 2018)

FAZ: İdlib'e operasyon çözümü ortadan kaldıracak (10 Eylül 2018)

Almanya Savunma Bakanı Suriye operasyonuna açık kapı bıraktı (19 Eylül 2018)

Deutsche Welle İdlib konusunda Almanya hükümetinin görüşlerini içeren haberlere de yer vermiştir. Almanya merkezli bir yayın organı olması sebebiyle Almanya hükümetinin İdlib konusundaki görüşlerini dile Deutsche Welle hükümetin Suriye'de barış yanlısı olduğu, kalıcı bir sürece destek vereceği, muhaliflere, sivil halka kimyasal silah kullanılırsa operasyon yapılabileceği yönündeki olumlu görünen yanını başlıklarında vurgulamıştır. Burada Almanya'nın Suriye'de yaşanan duruma kayıtsız kalmadığı, yardım ve destek gereken her duruma el attığı algısına işaret edilmiştir. Ayrıca Frankfurtta yayın yapan Frankfurter Allgemeine Zeitung'un (FAZ) görüşlerine yer vermiştir.

ABD yönetiminden Rusya'ya S-300 uyarısı (25 Eylül 2018)

Rusya Suriye'ye S-300 yolluyor (24 Eylül 2018)

Suriye'de Rusyanın varlığına sürecin başından bu yana olumsuz bakan Almanya Rusya'nın Suriye'ye S-300 füzelerini yolluyor oluşunu bu bölgede yaşanacak çatışmaların müsebbiblerinden biri olarak gösterirken hem de "uyarı" ifadesi ile Rusya'nın yaptığı yanlışa vurgu yapılmıştır.

Sputnik News

Rusya'nın Suriye'deki üçüncü yılı: Parçalanmanın eşiğinden siyasi çözüm sürecine varan Suriye (30 Eylül 2018)

Halep'teki fabrikalar kriz öncesi üretim hacimlerine geri dönüyor (29 Eylül 2018)

Suriye Dışişleri: ABD, Fransa ve Türk askerleri Suriye topraklarını terk etmeli (29 Eylül 2018)

Suriye Dışişleri Bakanı Muallim: ABD öncülüğündeki koalisyon, teröristlere doğrudan askeri destek verdi (29 Eylül 2018)

Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, Suriye'deki militanların ve hamilerinin yeni kimyasal silah provokasyonlarının kabul edilemez olduğu konusunda uyardı. (28 Eylül 2018)

Çavuşoğlu: ABD, Suriye'deki teröristleri silahlandırmayı durdurmalı (28 Eylül 2018)

ABD'li general, Türkiye tarafından kırmızı kategoride aranan YPG'li ile görüştü (6 Eylül 2018)

BM'de bir Netanyahu klasiği: 'İşte İran'ın gizli nükleer tesisleri, işte Hizbullah'ın gizli füzeleri' (27 Eylül 2018)

Sputnik News Rusya Hükümeti'nin Suriye üzerine açıklamaları ve bir nevi düşman ülke olan Amerika konusunda yapılan haberlerde öncelikle Rusya'nın Suriye'deki varlığından bu yana Suriye'nin bölünmekten kurtulduğu ve siyasi bir çözüm sürecine başladığı belirtilmiştir. Halep'te fabrikaların açılıyor oluşu da Rusya'nın desteğiyle Suriye'nin eski günlerine dönmekte ilerlediği mesajını vermektedir. ABD ve İsrail'e yüklenen Sptnik News, İsrail'in her BM toplantısında yaptığı gibi yine Rusya'nın bölgedeki müttefiki İran'a nükleer silah algısı üzerinden yaptığı yorumları eleştirmiştir. Sputnik, ABD'nin Suriye'de sürekli teröristlere destek verdiğini söylemiş ve ABD'nin barış yanlısı bir tutumdan uzak olduğuna işaret etmiştir. Ayrıca, Amerika'nın Sesi ve Deutsche Welle'de yer verilen Suriye'de kimyasal silah kullanımına ilişkin olası operasyonlara yanıt olarak Sputnik News Lavrov'un kimyasal silah konusunun militanların bir provokasyonu olduğu açıklamasını okuyucularına sunmuştur. Türkiye'nin YPG terör örgütü konusundaki hassasiyetine değinen Sputnik News, Amerika'nın örgütün

üst düzey yöneticileri ile görüşmesini ABD-Türkiye ilişkilerinde aleyhte bir eylem olarak sunmuştur. Son olarak bir başlıkta rejimin Suriye topraklarından ABD, Türkiye ve Fransa askerlerinin çekilmesini istediği vurgulanırken Rusya'nın kalmasında bir sakınca görmemesi bu üç ülkenin istenmeyen adam konumunda olduğunu göstermektedir. Medyanın düşman tarafı ötekileştirdiği açıkça görülmektedir. Bu bağlamda, İnce'nin (2011: 182) belirttiği gibi, biz açısından, ötekinin en önemli özelliği, "düzen bozma potansiyeli"dir. Biz, istikrarsızlık getirmeyecek olan, düzenin yeniden oluşmasını sağlayan ve toplumun var oluş amacına uygun olanı temsil ederken öteki, istikrarsızlık getiren, düzenin işleyişini sağlayan gelenek, yasa, normların geçersiz kılınmasına sebep olan ve tehlikeli olanı temsil etmektedir. "Bundan dolayı biz algısında öteki, niceliksel değil, niteliksel gücü nedeniyle kurgulanan bozguncu kimliğiyle ön plana çıkar".

Putin: 'Uçağımızın Düşürülmesi Trajik Olaylar Zincirinin Sonucu' (18 Eylül 2018 Amerika'nın Sesi)

Putin: Suriye'deki uçağımız kazaen düşürüldü, Türkiye ile yaşadığımız farklıydı (18 Eylül 2018 BBC Türkçe)

Rusya: Suriye uçağımızı "yanlışlıkla" düşürdü (18 Eylül 2018 Deutsche Welle)

Rusya: İl-20'nin ölümüne İsrail'in korkakça eylemleri sebep oldu (27 Eylül 2018 Sputnik News)

Haaretz yazarı: İl-20'nin düşürülmesinden sonra Rusya İsrail'i 'frenledi' (29 Eylül 2018 Sputnik News)

Rusya'nın Suriye'de bir savaş uçağının düşürülmesi hadisesi ile yapılan haberlerde Amerika'nın Sesi, BBC Türkçe, Deutsche Welle Suriye'nin yanlışlıkla düşürdüğünü belirtmiş, İsraille ilgili herhangi bir duruma değinilmemiştir. Ancak Sputnik, ABD müttefiki İsrail'in Rus uçağının arkasına saklanarak kendisini hedef alan Suriye savunma sisteminin Rus uçağını vurmasına sebep olduğuna işaret etmiştir. Bu durum korkakça bir eylem olarak nitelenmiştir. Ayrıca, İsrail'de yayın yapan Haaretz gazetesinin uçağın düşmesinden sonra Rusya'nın İsrail'i frenlemesinin İsraili bir gazeteci tarafından da olumlu olarak görüldüğünü vurgulamıştır.

4.2. Kelime Seçimleri

4.2.1. Deutsche Welle

Haber kuruluşları haber metinlerinde kullandıkları birtakım kelimeler ile süreçte yanında oldukları tarafın propagandasını yapmıştır. İdlib'e yapılacak operasyon için halkın yaşadığı zorluklara dikkat çekilmiştir. İdlib halkının (8 Eylül 2018) "yakınlarını bir daha görememe korkusu", (20 Eylül 2018) "sığınmacılar diken üstünde" ifadeleri ile çaresizliği anlatılmış ve sığınmacıların içinde yaşadığı olumsuz durum diken üstünde olma durumu ile anlatılmıştır. Deutsche Welle, İdlib operasyonu durumunda "sınır ötesinde insanlık dramı" ifadesiyle Türkiye'nin sığınmacı almayacağını, sınırı kapatacağını belirterek Türkiye'yi eleştirmiştir. Alman Hükümeti ve Avrupa ülkelerinin sığınmacılara yönelik insanlık dışı uygulamalarını göz ardı ederek, sığınmacıların Avrupa'ya gelebileceği korkusu ile Türkiye'ye yüklenmiştir (20 Eylül 2018).

Deutsche Welle İdlib operasyonuna ilişkin BM'nin ifade ettiği "katliam, kan gölüne dönüşmesin, insani bir kâbus" gibi sözcükleri habere taşıyarak operasyon karşıtı propaganda yapmıştır (10 Eylül 2018). Almanya Hükümetinin İdlib'te yaşayan sivillerin ölmemesi için yapılan İdlib Mutabakatı için "iyi bir işaret, kalıcı bir süreç" olarak nitelendirmesine yer verilmiştir (19 Eylül 2018). Deutsche Welle, Rus uçağının düşürülmesine ilişkin düşen uçak için "yanlışlıkla" Suriye tarafından düşürüldüğünü "ancak" Rusya'nın İsrail'i "sorumlu" tuttuğu belirterek, İsrail'e haksızlık yapıldığını vurgulamıştır (18 Eylül 2018). Bu olayın akabinde Rusya'nın S-300'leri Suriye'ye yollamasını ABD ağzından "büyük bir hata" tabiri ile nitelemiş ve "uyarı" kelimesi ile eylemin yanlışlığına işaret edilmiştir (25 Eylül 2018).

4.2.2. Amerika'nın Sesi

Amerika'nın Sesi başlıklarda olduğu gibi kelime seçimlerinde de Suriye rejimi ve Rusya'ya yüklenmiştir. İdlib'e yapılacak operasyon için (16 Eylül 2018) "gergin bekleyiş", (17 Eylül 2018) "İdlib operasyonu tansiyonu yükseltiyor", (17 Eylül 2018) "yüzyılın insani felaketi" gibi ifadeler kullanarak rejimin saldırısını insani, vicdani ve barış karşıtı bir cepheye itmıştır. Suriye rejiminin İdlib'i ele geçirmesini istemeyen Amerikan yönetimi bu çıkarıyla örtüşen Türkiye'nin bu konudaki çabasını "Türkiye çok iyiydi, teşekkür etmek gerekiyor" kelimeleri ile övülmüştür. İsrail'in düşen uçağı hakkında Amerika'nın üzüntü duyduğu

belirtirken, bu hadisede de Rusya ve Suriye eleştirilerek “siyasi ve barışçıl bir çözüm getirilirse” bu olayların bir daha yaşanmayacağı vurgulanmıştır. Başka bir ifadeyle uçağın düşmesi Suriye’de barışın sağlanmasına engel olan Rusya ve Suriye dolaylı olarak sebep gösterilmiştir (18 Eylül 2018). İdlib’te olası kimyasal silah kullanma konusunda Amerika’nın Sesi batılı ülkelerin endişelerini dile getirmiştir. Kimyasal silah kullanılırsa “karşılık verileceğinden tereddüt edilmeyeceği” sözcükleri kullanılmış ve kimyasal silah kullanımının sorumluluğunu da muhalif gruplara yüklemenin eleştirisini yapmak için “sırtına yıkılacağı” kelimelerine yer verilmiştir. Amerika’nın küresel ölçekte düşmanı olarak gördüğü İran’ın Suriye’de teröristlere destek verdiğini dile getirirken Amerika’nın Sesi de bu söylemleri sürekli gündeme getirmektedir. İran’ın da yer aldığı bir terör ülke listesinde terör örgütü olarak görülen Hizbullah’a “silah ve para yardımını sürdürdüğü, militanlara askeri eğitim verdiği” ifadeleri yer alırken İran bölgede terörist devlet olarak gösterilmiştir.

Bölgede Amerika’nın işbirliği yaptığı YPG güçlerine yapılan silah yardımına Türkiye tarafından karşı çıkılrsa da Amerika’nın Sesi Amerikan sözcülüğünü üstlenerek, Türkiye’nin “PKK’nın Suriye kolu olarak gördüğü PYD ve YPG’nin” ifadeleri ile YPG’nin ABD tarafından terörist grup olarak görülmediği propagandası yapılmıştır. ABD İdlib konusunda çıkarlarıyla örtüşen Türkiye’ye teşekkür ederken, Türkiye’nin terör örgütü gördüğü YPG ile işbirliği yapmaktan çekinmemesini Amerikan yönetimiyle fikir birliği içinde aktarmıştır. Yalnızca Amerika’nın Sesi değil Deutsche Welle ve BBC de YPG için terör örgütü ifadesini kullanmamıştır. “Türkiye, PKK’nın Suriye kolu olarak gördüğü PYD ve YPG”, ABD, YPG ve PYD’yi Suriye’de etkili bir partneri olarak görüyor” (Deutsche Welle – 17 Eylül 2018), “Fakat İngiltere ve ABD, YPG’yi IŞİD’e karşı mücadelede bir müttefik olarak görüyor (15 Eylül 2018 - BBC Türkçe).

4.2.3. BBC Türkçe

BBC Türkçe haberlerinde kullandığı ifadeler ile İdlib konusunda Suriye ve Rusya karşıtı bir propaganda izlemiştir. Rusya ve İran için rejimin “kasaplığını mümkün kılmak” adına çabaladıklarını vurgularken Rejimi bir katil Rusya ve İran’ı da bunda yardımcı devletler olarak göstermiştir (26 Eylül). Rejimin İdlib için kimyasal silah kullanacağı yönündeki takdirini ABD yönetimi ağzından “Kimyasal silahların hazırlandığına dair çok sayıda kanıt var” cümlesi ile somut bulgulara dayandırmıştır. İdlib konusunda “insani bir kâbus, kan gölüne dönüşmesin” gibi ifadelerle tanımlayan BM’nin açıklamalarından söz edilerek operasyonun olumsuz sonuçları üzerine dikkat çekilmiştir (12 Eylül 2018). İdlib konusunda benzer düşüncelere sahip olan Türkiye’den gelen açıklamaya değinen BBC Türkçe Esad’ın İdlib’te kazanacağı bir başarının “ahlaksız bir zafer” olarak nitelendirileceği vurgulanmıştır (8 Eylül 2018). Esad’ın Suriye’deki politikasının uygun olmadığını vurgulamak için BBC Türkçe Erdoğan’ın yazdığı makaledeki “Esad’ın çözümü yanlış” ifadesini öne çıkarmıştır (11 Eylül 2018). Daha önce de belirtildiği gibi YPG’ye destek veren İngiltere’nin bu konudaki görüşünü savunan BBC, Türkiye’nin terör listesinde yer alan PKK’nın kolu olan YPG’yi terör örgütü olarak görmemiş, “Kürtler Türkiye tarafından finanse edilen cihatçılara karşı savaşacak” gibi ifadelerle hem Türkiye’yi terör gruplarının destekçisi olarak göstermiş hem de YPG’nin teröristlerle mücadele ettiği izlenimini vermeye çabalamıştır.

4.2.4. Sputnik News

Suriye Krizinin başından bu yana Suriye rejimine destek veren Rusya’nın söylemelerini dile getiren Sputnik News, haberlerde kullandığı kelimelerle de bunu teyit etmiştir. İdlib’ten göç edenlere Rusya’nın yaptığı yardım için, “Rus uzmanların insanlara tıbbi yardım sağladığını, onlara gereken ilaçlar, eşyalar ve gıda verdiği” kelimeleri kullanılmıştır (27 Eylül 2018). Burada yapılan yardımlarla Rusya’nın insani ve vicdani bir tavırda olduğu gibi, Amerika ve diğerlerinin ifade ettiği gibi bir anlayış içinde olmadığı gösterilmiştir. Ayrıca Suriye rejiminin ABD, Fransa ve Türkiye’nin askerlerini çekmesini istediğini haberde “yabancı askerlerin ülkede bulunmasını işgal olarak değerlendiriyoruz” sözcükleri ile Rusya’nın askerlerinin yabancı olarak görülmediği, Ruslardan memnun olunduğu sonucu çıkmaktadır (29 Eylül 2018). Düşürülen Rus uçağı ile ilgili konuda İsraili gazeteciye yer veren Sputnik News, gazetecinin Rusya’nın İsrail’i frenlediğini ve bu sebeple “Teşekkürler Rusya” ifadesi ile verdiği tepkiyi aktararak Rusya’nın haklılığını İsraili bir vatandaş ağzından dile getirerek inandırıcılığını artırmıştır. Suriye’nin şu anki durumu ile ilgili olumlu sözler dile getiren Sputnik News Suriye’de fabrikaların üretimi için “siparişler, Suriye’nin yeniden canlandığını gösteriyor” ifadeleri ile eski günlere dönüldüğünün sinyali

verilmiştir (29 Eylül 2018). Suriye konusunda sürekli Rusya ve İran'a yüklenen batı medyası karşısında Sputnik News ise batıya yüklenen Rusya'nın sözcülüğünü yaparak "belki bu insanların evlerine dönmesini, organize olmasını, partilere katılmasını, politik özerklik almasını istemeyenler var, belli ki Batı acele ettirmiyor" kelimelerine yer vermiştir. Ayrıca Sputnik, Amerika'nın Suriye'de teröristlere destek verdiğine dikkat çekmek için Rusya Dışişleri'nin açıklamasını sunmuştur. Açıklamada Amerika'nın başını çektiği koalisyon güçlerini "çocuk ve kadınlar da dahil olmak üzere toplu katliamlar gerçekleştirerek sivilleri katletti" gibi sözcüklerle sivil ölümlerden sorumlu tutmuştur (29 Eylül 2018). Ayrıca Rusya'nın müttefiki olan İran'a Hizbullah'ı destekliyor diyen Amerika'ya cevap veren Hasan Ruhani'nin "İŞİD tüm dünyaya göre terörist bir örgüt, Hizbullah da ona karşı savaşıyor" cümlesini olduğu gibi aktaran Sputnik, Hizbullah'ın bir terör örgütü olmadığını, aksine İŞİD'le savaştığını belirterek bir anlamda İran'ı aklamaktadır (26 Eylül 2018).

SONUÇ

Bu çalışmada Türkiye'de yayın yapan uluslararası haber kuruluşlarının internet sayfalarında yer alan haber metinleri incelenmiştir. Amerika'nın Sesi, BBC Türkçe, Deutsche Welle ve Sputnik News'de yer alan haberlerin incelenmesi ekonomi politik bir perspektif ve Van Dijk'in eleştirel söylem analizi yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Bu düzlemde haber kuruluşlarının Suriye'de yaşananlara bakış açıları, önem verdikleri ve vermedikleri durumlar, yaptıkları vurgular ile bu süreçte nasıl bir propaganda yaptıkları ortaya çıkarılmıştır. Haber kuruluşları medyanın propaganda gücünü kullanarak Suriye'de yaşanan krizi bir fırsata çevirmek adına kendi ülke iktidarlarının söylemlerini yeniden üreterek pekiştirmişlerdir.

Haber kuruluşlarının merkezi olan ve finanse edildikleri ülkelere göre Suriye Krizi konusunda sundukları söylemlerin farklılaştığı görülmektedir. Medyanın (Chomsky, 2012: 120) haberlerin üretiminden tüketimine olan sürecinde önemli iktidarların menfaatlerine hizmet etme prensibi gereğince siyasi bir kutuplaştırmanın temeli haline geldiği saptanmıştır. Ait olunan ülkelerin söylemlerinin olumlu noktaları öne çıkarılıp, karşıt ülke yönünde olumsuz görüşler ve iddiaların dile getirilmesi Van Dijk'in (2001: 104) "olumlu öz-temsili ve olumsuz diğeri temsil" saptaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu söylemlerle Türkiye'de yayın yapan bu kuruluşlar, (Rawnsley) İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi (1996) bir propaganda sürecine dâhil olarak Suriye konusunda kendi ülke iktidarının ideolojilerini topluma aktarmış, defalarca yinelemiş ve Türk halkı üzerinde bu yönde bir kamuoyu oluşturmak için çabalamıştır. Medyada (Schiller, 2005: 13) sunulan haber metinlerinin üretimi ve dağıtımına hâkim olmak toplum bilincini istenilen idealler doğrultusunda oluşturmayı sağlamaktadır.

Menfaatleri gereği Türkiye'yi savunan ve öven ülke liderlerinin çıkarları uyuşmadığında Türkiye aleyhinde yaptıkları propaganda haber kuruluşlarının resmi söylemi olarak sunulmuş ve bu anlamda medyanın ekonomi politik temelli içerik üretimine hizmet eden yapısı göze çarpmaktadır. Dolayısıyla çalışmanın temel varsayımı olan "Suriye Krizi sürecinde ele alınan haber kuruluşları kendilerini destekleyen ait oldukları ülkelerin ideolojilerini yansıtmış ve iktidarlarının söylemini kendi söylemi olarak sunmuştur" ifadesinin doğruluğu ortaya çıkmıştır.

Medyanın sahip olduğu ve finanse edildiği ülke çıkarları ve ideolojisine göre haber içeriği üretmesi, o yönde propaganda yapması incelenmesi gereken bir konudur. Uluslararası alanda yaşanan sorunların Türkiye kamuoyuna farklı ülke medyaları tarafından farklı algılarla anlatılması oluşan kamuoyunun da sağlıklı olmasını engelleyebilmektedir. Bu bağlamda Türkiye'de yayın yapan uluslararası haber kuruluşlarının haber üretim pratikleri ile ve arka planda yatan finans kaynakları arasındaki ilişki derinlemesine irdelenmelidir. Uluslararası medya kuruluşlarının haber sunma pratiklerinin açığa çıkarılması medya metinlerinin de altında yatan ideolojik arka planın ortaya çıkarılmasını sağlayacaktır. Medya alanında yapılan ekonomi politik çalışmaların uluslararası boyutlarına daha fazla önem verilmeli ve bu konudaki akademik çalışmaların sayısı artırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Act governing the Public Broadcasting Corporation "Deutsche Welle" (2004). *Deutsche Welle Act, Understanding Germany*.
- Aro, Jessica (2016). The Cyberspace war: propaganda and trolling as warfare tools. *European View*. 15, 121-132.
- Bagdikian, B.H. (2004), *Yeni Medya Tekeli*. (Çev. Emine Eminel). Ankara: Akılçelen Kitaplar.
- BBC, (1928). *BBC Year-Book-1928*. London: BBC
- BBC, (1959), *The European Service of the BBC: Two decades of Broadcasting to Europe 1938-1959*, London: BBC.
- Bulut, S. (2009). *Sermayenin Medyası Medyanın Sermayesi Ekonomi Politik Yaklaşımlar*, Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Chomsky, N. (2012). *Medya Gerçeği*, (çev. A. Yılmaz ve O. Akinhay), İstanbul: Everest Yayınları.
- Chomsky, N. ve Herman, E. (2012), *Rızanın İmalatı: Kitle Medyasının Ekonomi Politikliği*, (çev. E. Abadoğlu), Bgst Yayınları, İstanbul.
- Darıcı B. Özdal B. (2017), Enformasyon Savaşı Bağlamında Rusya Federasyonu-Türkiye İlişkilerinin Analizi. *İstanbul gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 19-40.
- Ertan Keskin, Z. (2004). Türkiye'de Haber İncelemelerinde Van Dijk Yöntemi. Ç. Dursun (ed.). *Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi*. Elips Kitap, Ankara, s. 391- 407.
- Ertekin, B. A. (2015). Uluslararası Radyo Ve Televizyon Yayıncılığı Açısından Deutsche Welle (Dw)'nin Kamu Diplomasisindeki Yeri ve Önemi. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*. 4(7). <http://acikerisim.nku.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/20.500.11776/1699/97-184-3-PB.pdf?sequence=1&isAllowed=y> adresinden alındı.
- Galtung, J. (2013). "High Road, Low Road: Charting the Course for Peace Journalism". J. Galtung and D. Fischer (ed.). *Springer Briefs on Pioneers in Science and Practice* 5. 95-102. Springer, Heidelberg.
- Golding, P. ve Murdock, G. (2014). Kültür, İletişim ve Ekonomi Politik. S. İrvan (ed.). *Medya, Kültür, Siyaset*. Ankara: Pharmakon Yayınları.
- Güngör, N. (2013), *İletişim: Kuramlar ve Yaklaşımlar*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- İnce, H. O. (2011), Almanya'da Farklı Olmak: Entegrasyon ve Hoşgörü Kavramına Eleştirel Bir Bakış. *Bilig*, (58), 173-202.
- John M. Mackenzie (2017), *The cinema, radio and the Empire in Propaganda and Empire* Manchester University Press
- Katherine Costello (2018) Russia's Use of Media and Information Operations in Turkey <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PE278.html> adresinden alındı
- Kılıç, E. (2010), *Uluslararası Kamu Yayıncılığında Kamu Haberciliğine Bir Örnek: BBC Türkçe Servisi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Krugler, David, F. (2000), *The Voice of America and The Domestic Propaganda Battles 1945-1953*. University of Missouri Press, Columbia and London.
- Ljungman, Jakob (2016), *A study of the relation between propaganda and soft power*. Master Thesis. Uppsala University.
- Marx, K. ve Engels, F. (2013), *Alman İdeolojisi (Feuerbach)*, (çev. S. Belli), Ankara: Sol Yayınları
- Nicholas S. (2003), Brushing up your empire: Dominion and colonial propaganda on the BBC's home service, 1939-45. *The journal of Imperial and Commonwealth History* 31(2), 207-230.
- Rawnsley, G.D. (1996), *Radio Diplomacy and Propaganda: The BBC and VOA in International Politics, 1954-64*, New York: St Martin's.
- Schiller, H. (2005), *Zihin Yönlendirenler*. (çev. C. Cerit), İstanbul: Pınar Yayınları.
- Stenton, Zabelle (1989), *The Blue Book of British broadcasting: A Handbook for Professional Bodies and Students of Broadcasting*, London: Tellex Monitors Ltd.
- Thussu, Daya Kishan (2000), *International Communication: Continuity and Change*, London: Arnold.
- Uttaro, Ralph A. (1982), The Voices Of America In International Radio Propaganda. *Law and Contemporary Problems* Vol: 45 No: 4 pp. 103-122
- Van Dijk, Teun (1998), "Opinion and Ideologies in the Press," *Approaches to Media Discourse* (Ed.). Allan Bell and Peter Garrett. Oxford, Blackwell Publishers, 21-62.
- Van Dijk, Teun (2001), "Multidisciplinary CDA: A Plea for Diversity. Methods of Critical Discourse Analysis". *Methods of Critical Discourse Analysis* (Ed.). Ruth Wodak and Michael Meyer. Sage Publications, London. 95-121.
- Yaylagül, L. (2010), *Kitle İletişim Kuramları: Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar*, Ankara: Dipnot Yayınları.

<https://www.insidevoa.com/p/5829.html>

<https://www.dw.com/en/about-dw/profile/s-30688>

Deutsche Welle (2018) 22 Ekim 2018 tarihinde <https://www.dw.com/en/german-chancellor-angela-merkel-deutsche-welle-is-a-success-story/a-44089172> adresinden alındı

<https://www.bbc.co.uk/aboutthebbc/insidethebbc/howeare/ata glance>

<https://tr.sputniknews.com/docs/about/hakkimizda.html>

Milliyet (2014), 18 Ekim 2018 tarihinde <http://www.milliyet.com.tr/rusya-dan-medya-atagi/dunya/detay/1968251/default.htm> adresinden alındı.

Medyascope (2018) 18 Ekim 2018 tarihinde <https://medyascope.tv/2018/09/04/rand-corporation-raporu-rusya-turkiyenin-bati-ile-arasini-acmak-icin-sistemli-medya-operasyonla>